

LORAND GASPAR

Útban egy élő sivataghoz

Úgy látszott, mintha távoli tűzvész fénye
verődne vissza egy hegylánc bércein:
Júdeai hegyei voltak ezek. [...]
Elértük a júdeai hegyek első hullámát. [...]
E hegyoldalak vigasztalanságából értettem meg,
hogy Jefe lánya miért Júdeai hegyeiben akart sírni,
és hogy a próféták miért magaslati helyekre mentek panaszkodni...

Chateaubriand: Itinéraire de Paris à Jérusalem

Első és meghatározó találkozásom a sivataggal Júdeai csupasz hegyei között történt. Geológiailag ez szenon mészkő röghegység, mely megőrizte felszínén a szenon-mészufatakarót.

Sokszor próbáltam megérteni, hogy attól a perctől kezdve, amikor egy kis alacsonyan szálló repülőgépből megpillantottam a júdeai sivatagot, miért érzem ennyire intenzíven és közvetlenül otthon magam ebben a tájban. Soha nem jöttem rá az okára, és nem akadt semmi, ami ok-okozati magyarázatot adhatott volna arra, hogy benem, az erdős és zubogós hegyek szülőltjében mi teremt közvetlen és titokzatos összhangot testem (annak tudatos és tudattalan része) és e csupaszon hullámzó földtenger között, mely itt hömpölyög a júdeai oromtól nyugatra, Ammon és Moáb hegyeitől keletre – addig a gyönyörű árokig, amelyben a Jordán vizének keskeny csíkja folyik.

Az volt az érzésem, mindez nem egyéb, mint hívás és biztatás, hogy közelítsek hozzá, hogy induljak el egy határtalan ösvényen, lépjek be egy mindörökre befejezhetetlen nyitány ígéretébe; és mint-ha testem és gondolataim a maguk korlátolt módján is képesek lettek volna mozgásba jönni ettől az elképzelhetetlentől, mely kezdet nélküli, és csak arra képes, hogy újra meg újra felnyíljon, s hogy általa tevékenyen jelenvalóvá váljon a mozgás és annak a fénynek a kutatása, mely nem köthető semmiféle helyhez, mégis minden tőle válik valóságossá. Nyitány, melyet semmi nem zárhat le.

A szerző *Vörös-tenger* című verse (és rövid életrajza) idei 1. számunkban olvasható. Felhívjuk olvasóink figyelmét arra is, hogy Lorand Gaspar válogatott versei *Az anyag negyedik halmazállapota* címmel nemrégiben jelentek meg a Múlt és Jövő Kiadónál.

A kimélyedések zord mezítelenségében megtett minden lépésnél, s amikor a fényviszonyok, a tekintet, az egész érzéki test és a gondolkodás végtelenül sokféleképpen változik, feltisztul és mind pontosabbá válik egy igazság sejtése, amelyet abban a tanulási folyamatban élünk át, amit a sivatag, annak mozgása és mozdulatlansága, fénye és éjszakája kínál föl egyeseknek. S ez nem más, mint a folyamatosságnak valamiféle megsejtése, hogy van valami azonos a tehetetlennek vagy élőnek mondott anyag megnyilvánulásában és a gondolatban. Ez az alapjában határtalannak érzékelt világ szabaddá vált már mindentől, ami ráépülhetne, minden ornamentikától, mely elvonhatná a tekintetet és a figyelmet.

Este felkel egy másik, egy tapintható fény, a testek porszerűvé és áttetszővé vált sűrűségének valamiféle élő virágpóra, mintha az összes hajszálér lüktetése, a több millió éves élet és minden mozgó lény tüdejének (a legalacsonyabb rendűekétől a legfejlettebbekéig, a szinte mozdulatlanokétól a kiszámíthatatlan mozgásúakéig) összehúzódnása és kitágulása egyszer csak hirtelen láthatóvá és már-már kézzelfoghatóvá válna az erózió marta hegyoldalakon.

Ebben a látszólag határtalan kiterjedésben a gondolat és az általa érzékelt testek sűrű pora, úgy tűnik, hogy – paradox módon – csak a szilárd pont hiányában nyer nyugalmat, „támpontot”. Míg ez a hiány a test számára rémület és kibírhatatlan zűrzavar, a lélek számára időnként soha nem tapasztalt bensőséges boldogság.

A kiterjedés a gondolat kiterjedése, és a gondolat a kiterjedés gondolata.

Kissé rövidlátó bennünk a reflex, mely azt kérdezi, miért van inkább a valami, mint a semmi. Mintha a nemlét érthetőbb volna, mint a lét.

Ezt a csupasz földet test a testtel, lélek a lélekkel, konkrét ottlét a konkrét ottléttel szerettem volna bejárni, olyan közvetítők nélkül, mint metafora és szimbólum. De talán csak a lélek szeme érzékeli egy pillanatra...

Titokzatos és egyszersmind csendes volt számomra annak a valóságnak a felismerése (de van-e értelme „beszélni” róla?), amelyet – akkor úgy tűnt számomra – mindig is ismertem. Valamiféle heves érzékelés ebben a végtelenül csupasz jelenlétben, a láthatóban, amit szinte semmi nem választ el a láthatatlantól s e lepusztult képekben, amelyek bármelyik pillanatban képesek kilendülni az elképzelhetetlenbe.

Az a fajta intenzitás, amely egyszerre van jelen a testben és a gondolatokban, de sem szavakkal, sem pedig a szavak vagy képek

ésszerű sorával nem írható le. Mintha az embernek sikerült volna egy pillanatra megragadnia valamiféle soha nem látott és soha nem gondolt valóságot, amely ugyan mindig is ott volt, de amit félő, hogy vágyaink sürgetésében és figyelmetlenségében szem elől tévesztetünk.

A végtelen csend életnedveinek megindulása a végtelent elgondoló gondolatban: képek teljes sivataga.

Ez a minden szilárd alapot nélkülöző lecsupaszítottság az összes mulandó arcot magára ölti.

Azokban a pillanatokban, amikor a test és a lélek a fáradtság, a betegség, a forró nappalok és hideg éjszakák nehéz megpróbáltatásának van alávetve, hol az elmagányosodás, hol pedig a kirekesztettség és elbizonytalanodás képei rohanják meg az embert. És olyan félelem kíséri őket, amit nem söpörhetünk le egyetlen mozdulattal. Minden talpalatnyi föld és minden pillanat arra való, hogy belakjuk. Fizika és metafizika ugyanonnan forrásoznak, elválaszthatatlanok.

A semmi szívében minden virágba borul.

Számunkra, akik nem nagyon törekszünk arra, hogy felfogjuk valódi érdekeinket, virágba borul a szeretet, de a pusztítás és a gyűlölet is.

A metafizikai örvények annak kockázatát vállalják csupán, hogy lerombolják bennünk a csalóka „egó”-t, aki megpróbál kívül maradni azon az egységen, amely szemünk előtt és gondolatainkban egyaránt szakadatlanul kibontakozik. Álmaink és ábrándjaink elválasztottak bennünket az ismerős és ismeretlen világok határtalanul nyitott egységétől; és bár meghaltunk a „valódi élet” számára, *fennmaradhatunk*, ha hagyjuk, hogy vigyen bennünket az ár.

Tehetetlenségünket éljük csak át, vagyis azt, hogy képtelenek vagyunk a cselekvésre, és annak elfogadására, amin nem tudunk változtatni. De értünk ahhoz, ó mennyire értünk hozzá, hogy eltorzítsuk, elcsúfítsuk azt, *ami van*.

Kezdetben ezek az erő-mozgások tehetetlenül sodornak és fenyegetnek bennünket, kívülállókat. Később, annak arányában, hogy a szelek, az éjszakák és fények az évek során mennyire tették szikárrá és egyszerűvé képeinket, mennyire koptattak el minket, néha sikerül megéreznünk: ott dolgoznak bennünk is. Fény, amely – mivel bevilágítja az éjszakát – egyszersmind éjszaka is, egyfajta méhkas, ahol a szorgos méhek együtt érlelődnek mézükkel. Alkonyatkor végzett munka.

Mi lett itt ilyen engesztelhetetlenül elégetve, fölemészttve? Talán olyasmik, mint a sietség és az önhittség, az önmagába forduló, vak vágy, a figyelmetlenség és a szétszórtság és a zavartság, a vágyakozás arra, amit a régi kínaiak a dolgok tízezer arcának neveznek.

E Semmi (vagy szinte semmi) lenyűgöző szépsége, úgy tűnik, képes időnként megszelídíteni a félelmet.

Azok közé tartozom, kiket életük egy adott pillanatában megfogott e kiégett földek fuvallata. És sehogy sem értem, hogy egyesek miért csak a romokat veszik észre, miért csak a lepusztultságot és halált, míg mások valamiféle mozgás elragadtatottságában, melyet egyszerre éreznek végtelenül tágasnak és a sajátjuknál bensősége-sebbnek, egy megmagyarázhatatlan öröm ígérését élik át. Igaz, nagyon gyorsan találkozunk a különféle bajokkal és szenvedésekkel: a fáradtsággal (egészen a kimerültségig), a nap hevével és az éjszaka hidegével (néha fagyával), az eltévedéstől, a betegségtől, a kétségbeeséstől vagy reménytelenségtől való félelemmel. A küszöböt átléptük. Hol van hát a remélt ismeret, békesség és öröm? Nyomban azután, hogy megszabadultunk a rossz hangulattól, amikor százszor is megkérdeztük, vajon mire megyünk itt, most ismét megszületik bennünk az újraindulás vágya.

Igen, úgy hiszem, az itt időzés vágyának ereje abban a látszólag ellentmondásos észlelésben gyökerezik, hogy egy teljes valójában mozdulatlan táj „a legmélyén” nem egyéb, mint mozgás. Kétség kívül, miközben a szem lassan-lassan hozzászokik ehhez a fajta vizuális csendhez, előfordul, hogy tekintetünkkel érzékeljük egy gyík vagy kígyó villanását, és – attól függően, hol vagyunk – egy viszonylag közeli forrást, az égen egy sivatagi hantmadár röptét. Kétségkívül, a felerősödő szélben kvarckristályt formázó felhők emelkednek vagy nagyon finom löszpor száll, miközben a hatalmas, szétterülő testen az erózió fáradhatatlanul folytatja pillanatnyilag még észrevétlen munkáját. De abból, ami ebben a testben eggyé vált, semmi nem mozdul. Mintha a földterület hullámzását érzékelnénk mozgásként, a kopár dombok dallamát, mely úgy bontakozik ki a vonulatok láncát követve, hogy közben ritmust ad a szemhatárt kitöltő változatlanságnak. Egyszer, miután már oly sokszor megtettük az utat a semmi fénylő szívéig, ott találjuk magunkat – néha jóval azután, hogy már saját kilétünkbe vetett hitünket is alámosta valami – e mélyről jövő mozgás kellős közepén. S mindezt e szikkadt ásványi világ fényében és csendjében érzékeljük.

Sorsdöntő találkozás ez a Terra Materrel, aki festék és ékszer nélkül, kiégett és terméketlen voltában tárja fel előttünk végső mezítelenségét. Amikor már semmi nem maradt abból, amit tulajdonának hittünk, semmi – a ragyogásból, a csábításból, testeket tápláló bőkezűségből, melyek elvezethettek bennünket a lélekig. Már nem kínál mást, csak tiszta mozgást, mely azonban többnyire

láthatatlan a gyűrődésekbe írt ásványok lassúsága (vagy látszólagos mozdulatlansága), a testek repedései, kopása és a fény felülmúlhatatlan gyorsasága közepette. Egy minden alapot nélkülöző csend illata.

Most arra a másik mozdulatlan, titokzatos tevékenységére gondolok, amely a pusztá föld és a fény között játszódik le – alkonyatkor. Mintha a nagy barnás vörös és vöröses sárga test, amely a mélyebb hajlatokban az erózió nyomán egyre több fényt kap, zsongó méhkasszá változna: az anyag és a fény, a testek átláthatatlansága és áttetszősége közötti találkozás intenzív helyévé.

Mit is éltünk át, amikor magával ragadott bennünket ez a letisztult jelenlét, mely a formákat visszavitte azokhoz a mozgásforrásokhoz, melyeknek hiába is keresnénk kiindulópontját? Kétségkívül semmi egyebet, mint azt, aminek folytán a dolgok léteznek és egy megfoghatatlan mozgás mélyén kibontakoznak...

S ha most vissza kell térnem oda, hol egyszerre vesz körül a változatosság, a sokféleség, s ezek csábító és fenyegető volta egy hatalmas terítő egymásba szövődő hullámainak kifogyhatatlanságában, meg tudok-e óvni valami csekély fényt e feneketlen mélységtől?

Erre az átható ismeretre olyan közegben tettem szert, melynek sajátos jellemzője, hogy az érzékelés által átéltet és annak képi megjelenésmódját újrakomponálja, megtisztítja és leegyszerűsíti, és így módon mint a csend és az afféle figyelem lapját kínálja fel, mely elérhető a vándorként útját kereső és szomját oltó gondolat számára. Igen, de meg lehet-e belőle többet őriznem, mint képeket és szavakat, melyek más képekre és szavakra utalnak?

Igazában, az az érzésem, hogy mindazt, amit megtanultam, újra kellene tanulnom. A sivatagot, és azt, amire mezítelensége és fénye, nyitottsága, csendje és egyöntetűsége, gyógyító koplalásai és a vágy újragondolása által oktatott. Ezekből kell az embernek ismét megteremtenie lelkében a szükséges feltételeket – zaj és harag közepette.

Ez a Semmi nem a nemlét. Ez minden „ittlét” létének teljes mezítelensége.

Párizs, 1977. december–1998. január

(Varga Mátyás fordítása)